

Geografinis pažinimas: *šiapus ir anapus* geografijos

Dr. Zigmąs Kairaitis

LEU Geografijos edukacinių tyrimų centras

2014-04-16

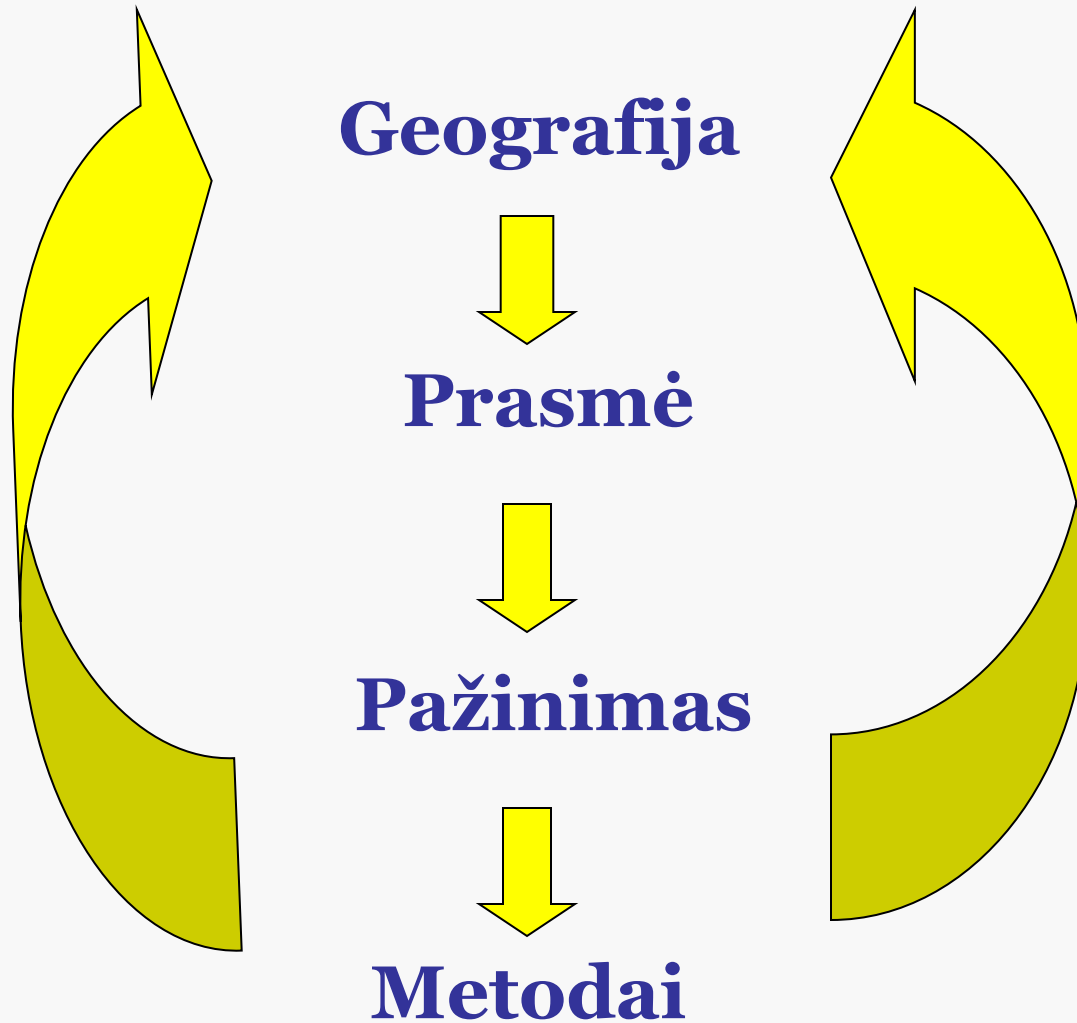

Geografinis pažinimas: *šiapus ir anapus geografijos*

“Iš ano kranto” /A. Šliogeris/

Dr. Zigmantas Kairaitis
**LEU Geografijos edukacinių
tyrimų centras**

Bendrą pranešimo eigą būtų galima nusakyti taip:

Nuo globalizacijos, *objektyvių* reiškinių
prie žmogaus, mokytojo, mokinio – *subjektyvių* procesų.

Autoriai

Vytautas Martinkus

Eleonora M. Rawling

Arvydas Šliogeris

Yi-Fu Tuan'as

Žibartas Jackūnas

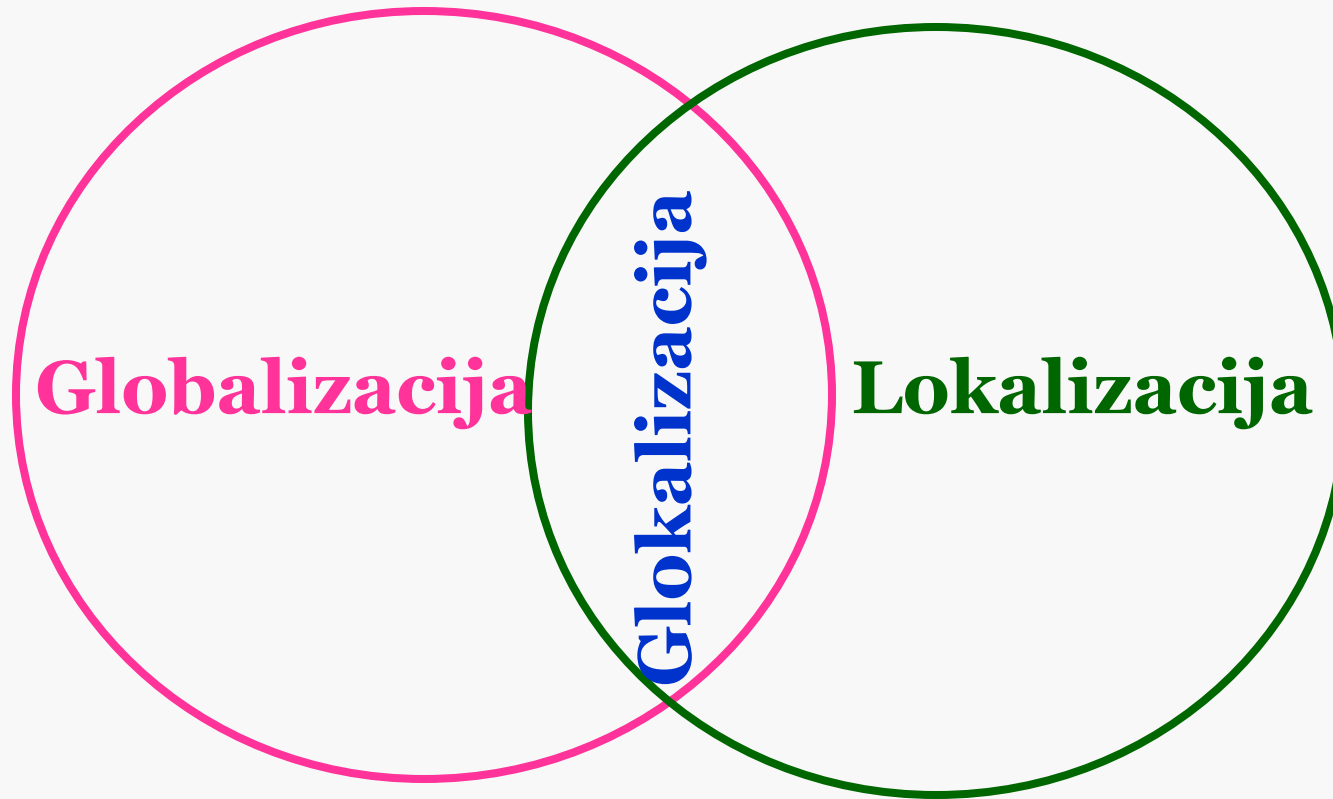
Tim Craswell'as

Rimantas Plungė

Jean Piaget'as

Juozas Mureika

Globalizacijos procesas ir mokyklinė geografija

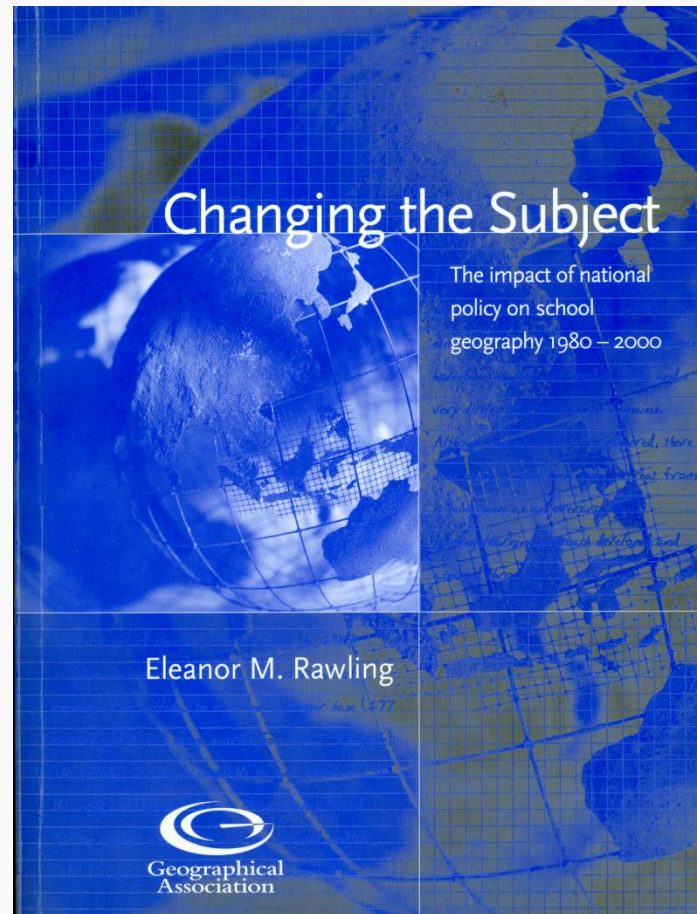
Glokalizacijos pasekmė: ugdymo turinio struktūravimas

JAV 1994	Anglija 1989-1991	Vokietija 2007	Lietuva	
			Temos 2003	Veiklos 2008
The World in Spatial Terms	Geographical Skills	Fachwissen (F)	Geografinis pažinimas	Orientavimasis aplinkoje ir žemėlapyje
Place and Regions	Knowledge and Understanding of Place	Räumliche Orientierung (O)	Gamtinė geografija	Geografinės informacijos skaitymas
Physical Systems	Physical Geography	Erkenntnis Gewinnung / Methoden(M)	Visuomeninė geografija	Regionų pažinimo raiška
Human Systems	Human Geography	Kommunikation (K)	Regioninė geografija	Aplinkos pažinimas ir tyrimai
Environment and Society	Environmental Geography	Beurteilung / Bewertung (B)		
The Uses of Geography		Handlung (H)		

Geografinio ugdymo turinio struktūravimas Lietuvoje

Pagrindinė mokykla 5-10 kl.		Vidurinė m-la 11-12 kl.	
Teminės sritys		Veiklos sritys	
1997 m.	2003 m.	2008 m.	2011 m.
Geografija (G)	Geografinis pažinimas	Orientavimasis aplinkoje ir žemėlapyje	Orientavimasis aplinkoje ir žemėlapyje
Geografija ir gamta (GG)	Gamtinė geografija	Geografinės informacijos skaitymas	Gamtos ir visuomenės analizė
Geografija ir visuomenė (GV)	Visuomeninė geografija	Regionų pažinimo raiška	Geografiniai tyrimai
Geografija ir pasaulis (GP)	Regioninė geografija	Aplinkos pažinimas ir tyrimai	

Eleonora M. Rawling (Anglijos patirtis 1980-2000+2010 m.)

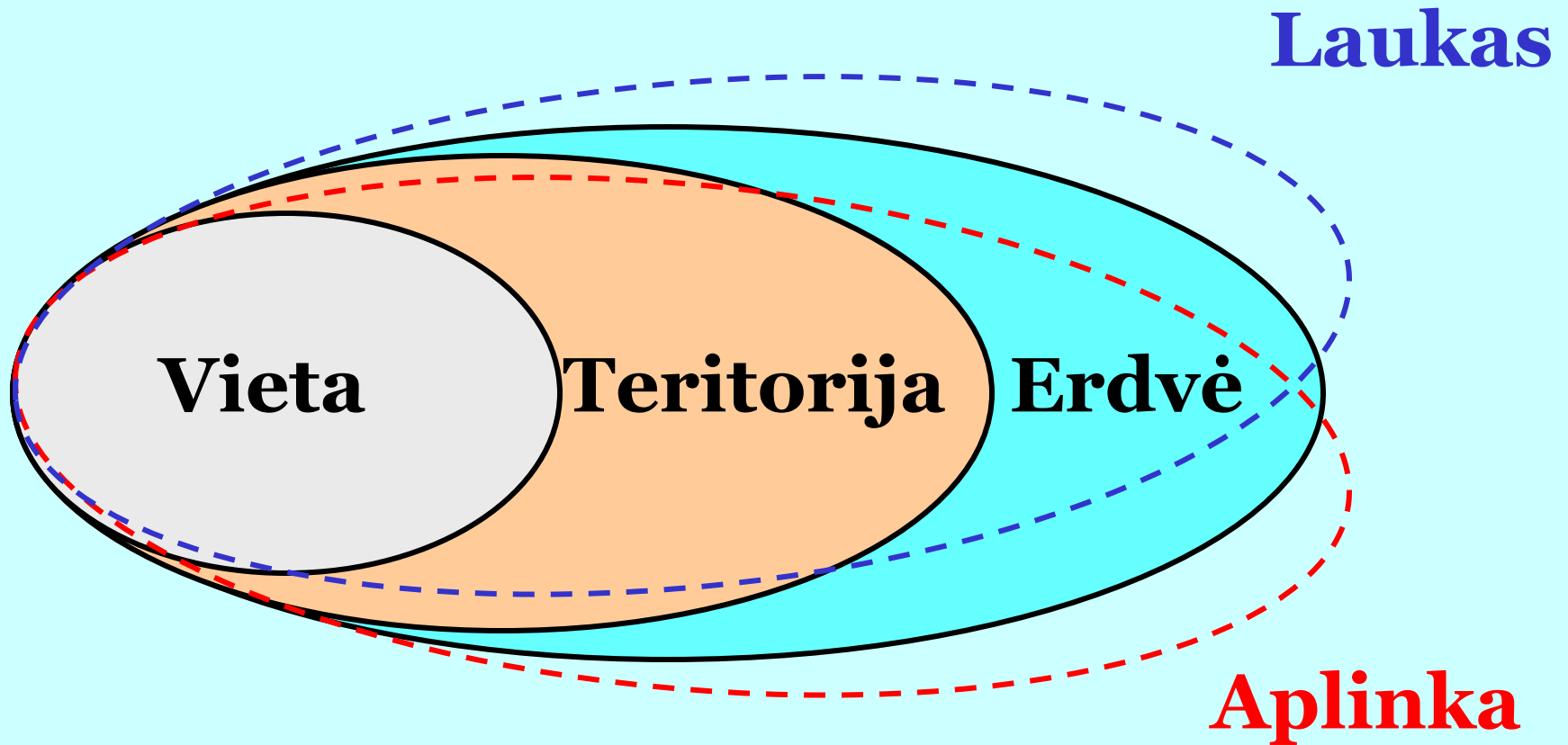
Mokytojo profesionalumas pagal E.-M. Rawling

Kaip mokytojas:

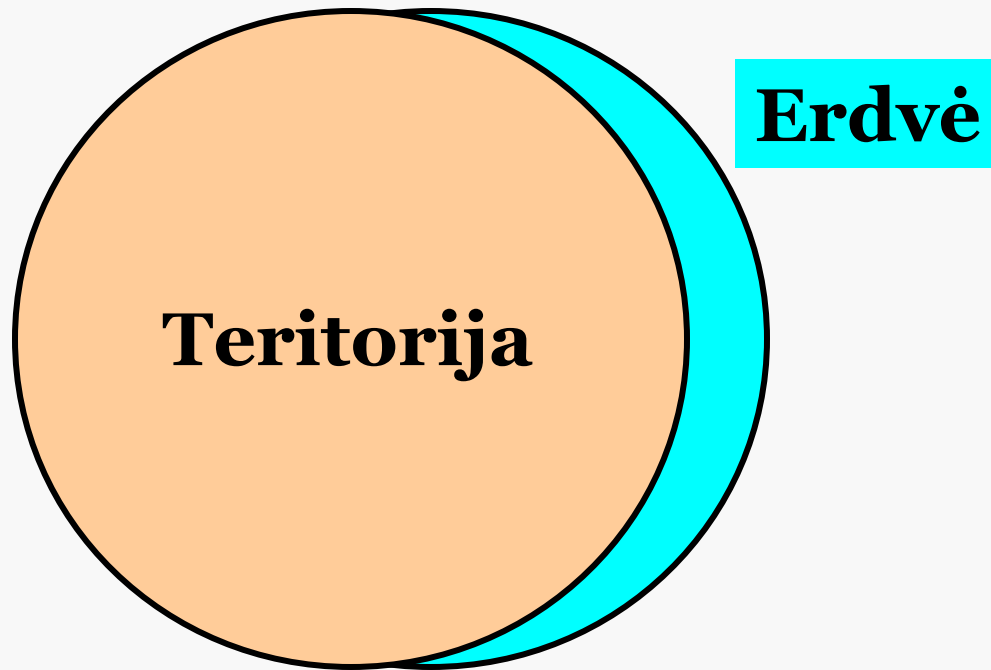
- **sąveikauja** su mokiniais;
- **bendradarbiauja** su kitais mokytojais;
- **rūpinasi** savo kvalifikacija;
- **dalyvauja** platesnėje savo dalyko bedruomenės veikloje;
- **aktyviai reiškiasi** savo šalies švietimo politikoje.

Apibendrinant, mokytojo **profesionalumas** siejamas su kompetencija **planuoti, individualizuoti, įvietinti ugdymo turinį ir procesą bei ginti dalyko statusą mokykloje.**

Plotiniai geografijos objektai / kategorijos

Teritorijos ir erdvės santykis

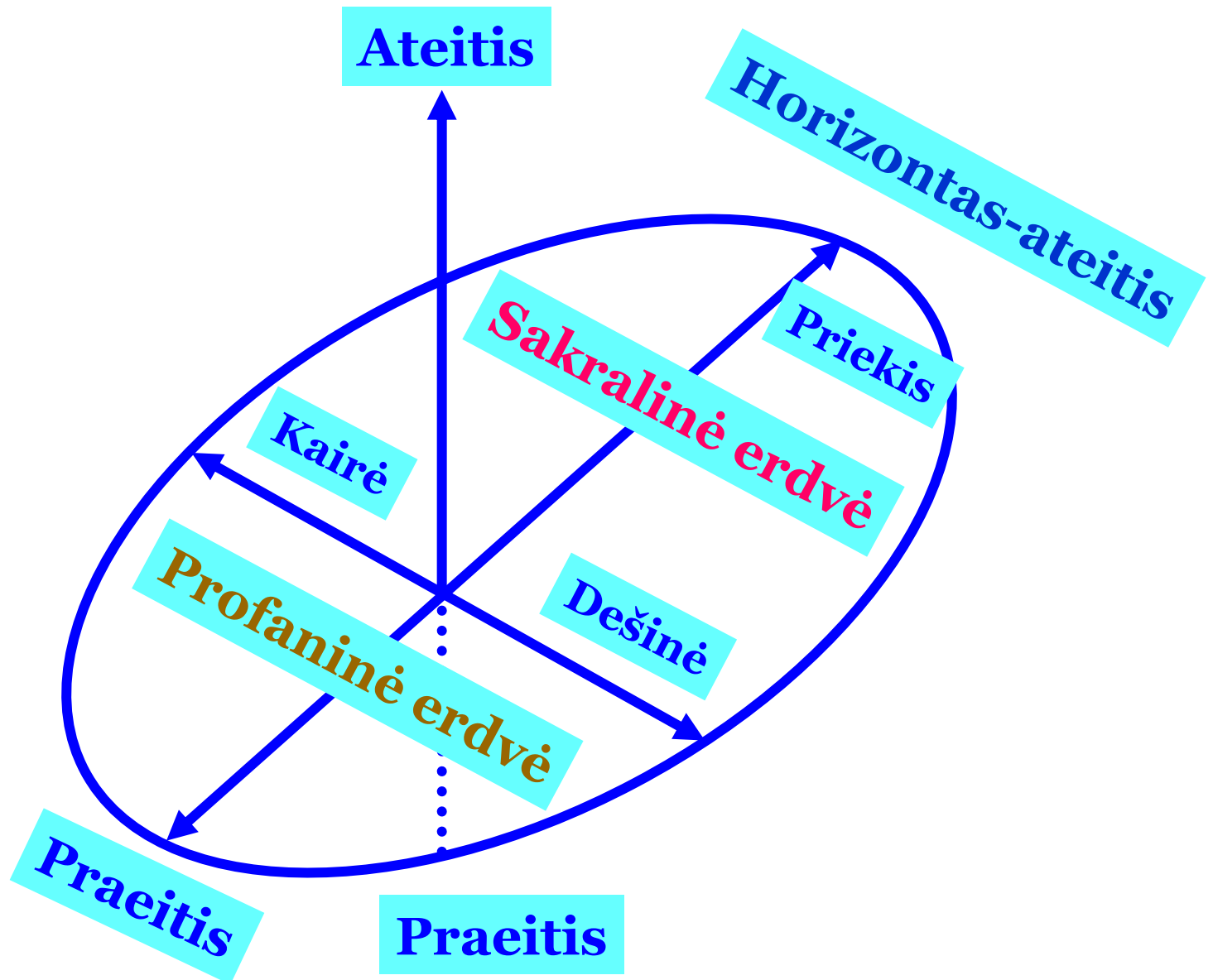
Nuo *kraštotyros* prie *vietotyros*

Vietotyra – mokslo sritis, tyrinėjanti lokalines geografines vietas, teritorijas, aplinkas, erdves (lokalinė, „horizonto“ geografija).

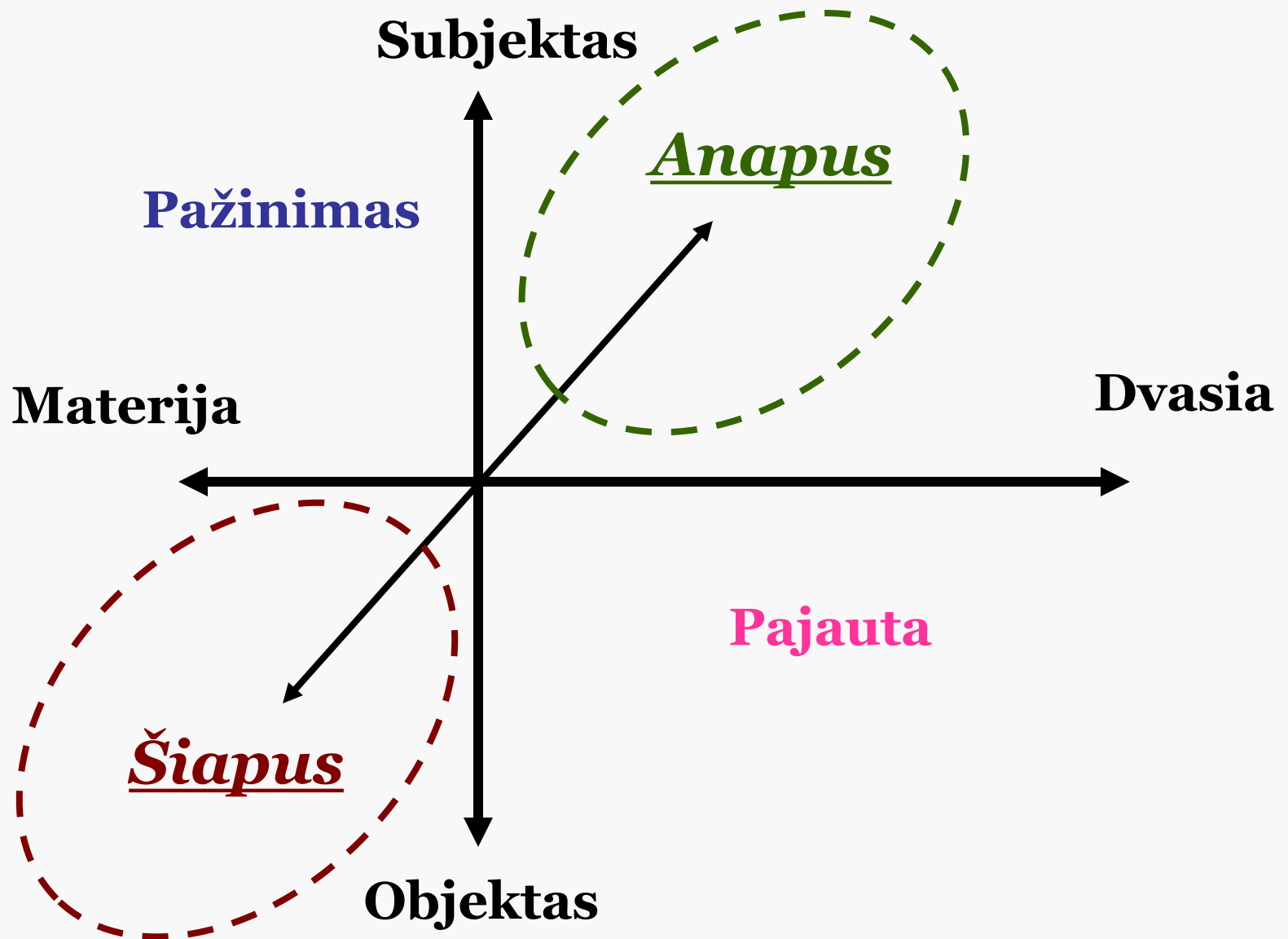
Vietovoka – prasminis lokalinės geografinės vietovės bruožų, ryšių, santykių, vaizdinių suvokimas, atspindėjimas, patyrimas, pajauta, dažniausiai besireiškianti interpretacijos būdu.

Vietojauta – lokalinės geografinės vietovės pajauta, susijusi su žmogaus egzistencijai svarbiomis reikšmėmis ir prasmėmis.

Vietos erdvėlaikis

Materialaus ir dvasinio pasaulio skirtys

Nuo objekto prie subjekto

- *Mes esame visatoje, kurioje vis daugiau informacijos ir vis mažiau prasmės* / J. Baudrillard'as/.
- Su pasaulio fenomenu susiduriame per **jungtis, santykius, sąryšius**. Privalome kalbėti apie dalykus, kaip jie duoti **patirtyje**, o ne kaip egzistuojantys patys savaime.
- **Patys dalykai pasireiškdami mus moko.**
- **Pasaulis yra pedagogiškas.**
- **Turime pasaulį ne kaip objektyvų, o kaip besireiškiantį** /Ž. Filmanavičiūtė apie K. Sabolį/.
- **Prieš faktų pasaulį esam bejėgiai – belieka kurti reikšmių pasaulį** /Philippe Capelle-Dumont/

Geografija: objekto ir subjekto jungtis bei skirtis

GEOGRAFIJA

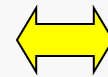
GEO

—

GRAPHO

Objektas

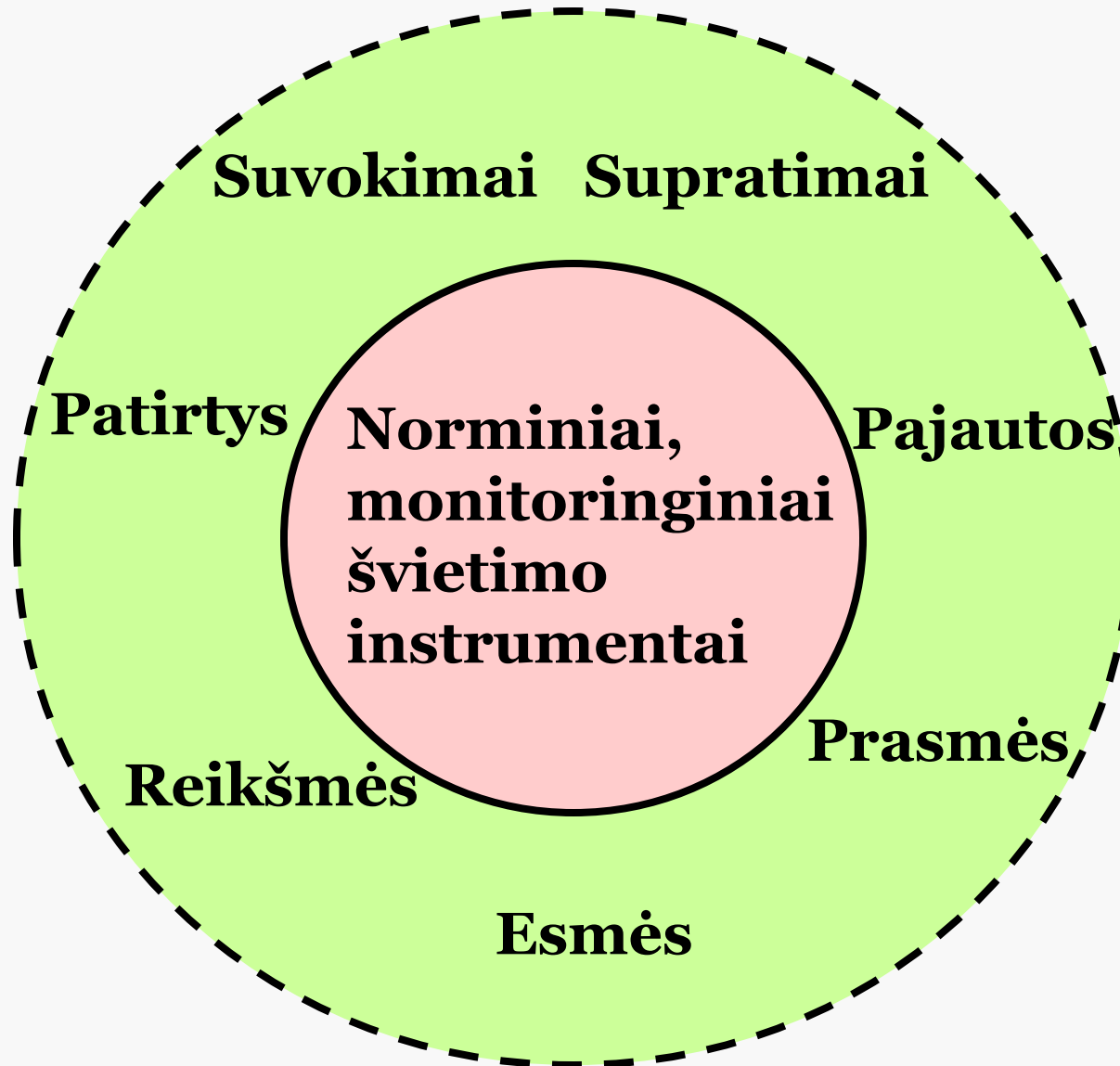

Subjektas

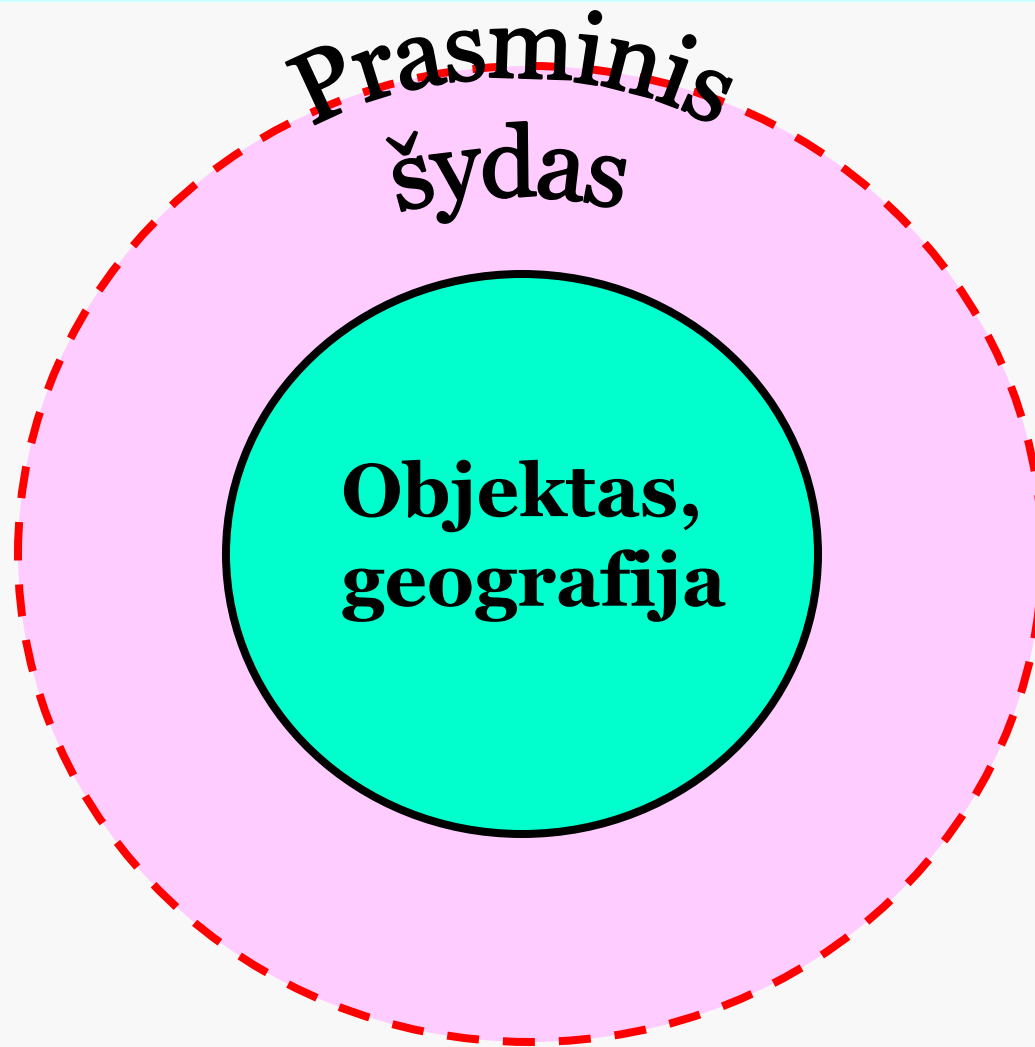

SAŲVEIKA / SANTYKIS / PAJAUTA

Kietosios ir minkštosios edukacinės erdvės

Objektas ir prasmė

NUO DAIKTO PRIE PRASMĖS

Geografijos žinios ir pažinimas: dvi interpretacijos

Žinios ir pažinimas

**Kaip *informacinė*
kategorija**

**Kaip *edukacinė*
kategorija**

***Naujos žinios,
informacija***

***Naujos prasmės,
reikšmės, vertybės***

Geografinis pažinimo kryptys

Geografinis pažinimas

**Objektyvistinis
(per objektą)**

**Subjektyvistinis
(per patyrimą)**

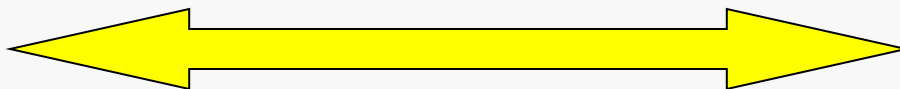
**Reliacionistinis
(per santykį)**

Geografijos ontologizacija

Geografijos epistemologizacija

PAJAUTA

Šiapus

Anapus

Pažinimo mūša

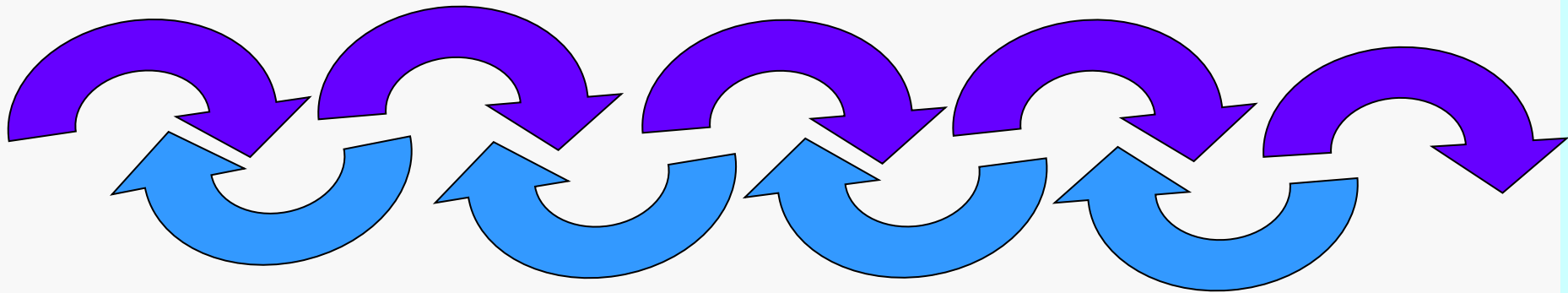
Matyti

Žinoti

Suprasti

Suvokti

Patirti

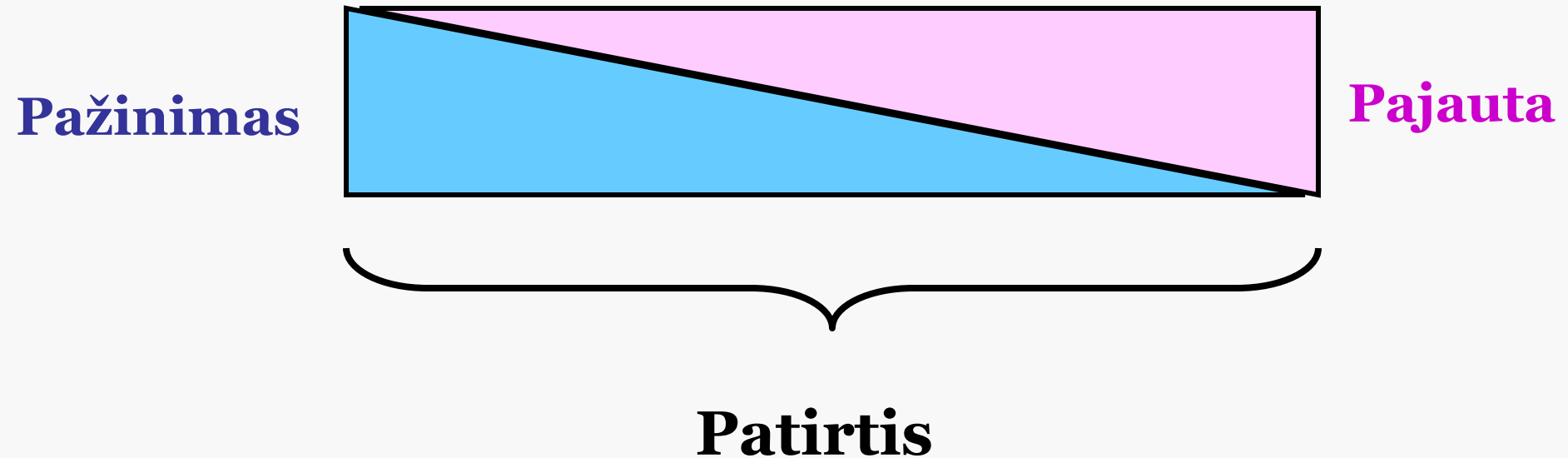
Vaizdas

Žodis

Sąvoka

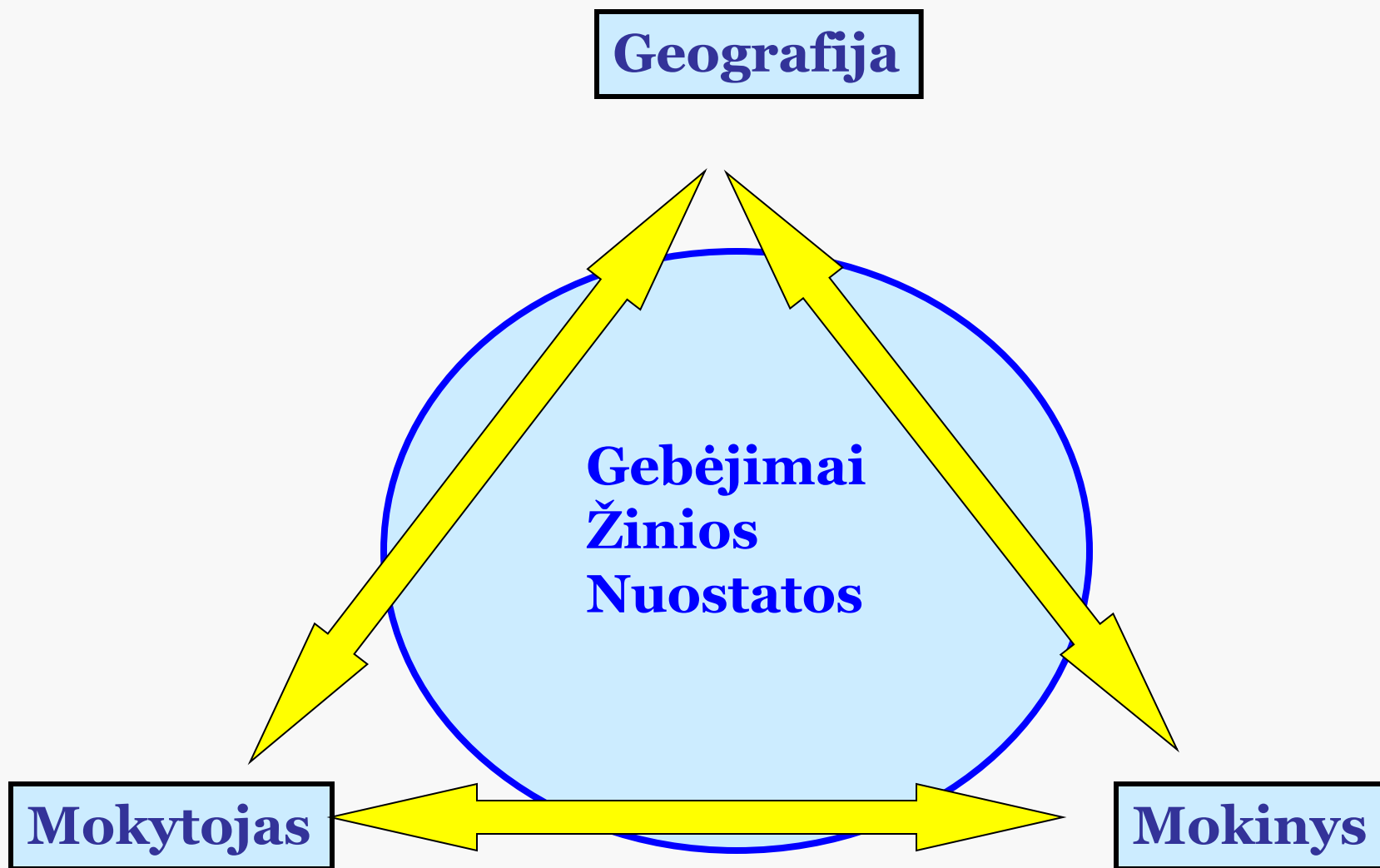
Kūrinys

Pažinimo ir pajautos santykis

Pajauta – prasmių, reikšmių ir vertybių steigtis
(radimasis, kūrimas)

Ugdymo proceso dalyviai ir jų santykiai

Ugdymosi(si) metodai – klasifikacijų gausybė

A. Ugdymo(si) veiklos saviorganizacijos metodai

1. Pagal ugdymo turinio (UT) pateikimą ir suvokimą	2. Pagal darbą su informacijos šaltiniais	3. Pagal UT perdavimo logiką	4. Pagal mąstymo savarankiško laipsnį	5. Pagal ugdymo proceso (UP) valdymo logiką
--	---	------------------------------	---------------------------------------	---

B. Ugdymą(si) skatinantys ir motyvacijos metodai

1. Sudominimo ugdomąja veikla metodai	2. Atsakomybės jausmą stimuliuojantys metodai
---------------------------------------	---

C. Ugdymosi (savi)kontrolės metodai

1. Žodiniai	2. Rašytiniai	3. Praktiniai
-------------	---------------	---------------

D. Bendradarbiavimą ir kritinį mąstymą skatinantys (idėjų kūrimo ir aptarimo) metodai

1. Pagal ugdymo proceso loginę struktūrą	2. Pagal ugdymo(si) proceso formą (raišką)
--	--

... sąrašas be galo

MOKYMO(SI) METODAI

A. Mokymo – pažintinės veiklos (savi)organizacijos metodai

1 gr. Pagal žinių perdavimą ir suvokimą	2 gr. Pagal darbą su informacijos šaltiniais	3 gr. Pagal informacijos perdavimo logiką	4 gr. Pagal mąstymo savarankiškumo laipsnį	5 gr. Pagal mokymo proceso valdymą
1. Žodiniai ✓ pasakojimas ✓ aiškinimas ✓ pokalbis ✓ paskaita ✓ pranešimas 2. Vaizdiniai ✓ iliustravimas ✓ demonstravimas 3. Praktiniai ✓ bandymai ✓ pratimai ✓ tyrimai ✓ eksperimentai ✓ kontekstinių pratybų	1. Darbo su įvairiais šaltiniais ✓ vadovėliu ✓ karto(topo)grafiniiais ✓ internetu ✓ GIS ✓ CD ✓ Chrestomatijos ✓ Originalūs ✓ šaltiniai(tyrimų medžiaga)	2. Indukcinis 3. Dedukcinis 4. Indukcinis - dedukcinis 5. Loginio įrodymo	1. Reprodukcinis 2. Probleminių paieškų 3. Kūrybinio darbo 4. Grupinio darbo 5. Individualaus darbo 6. Darbas poromis 7. Produktivusis mokymasis (Alternatyvus ugdymas projektas)	1. Mokytojo valdoma veikla 2. Mokių savarankiška veikla: ✓ darbas su knyga ✓ praktikos darbas ✓ laboratorinis darbas ✓ savarankiškas darbas ✓ individualus darbas

B. Mokymąsi skatinantys ir motyvacijos metodai

1 gr. Sudominimo mokomąją veiklą metodai	2 gr. Atsakomybės jausmą stimuliuojantys metodai
1. Pažintiniai žaidimai 2. Probleminių situacijų 3. Matricų 4. Emocinių – dorovinių situacijų 5. Pilietinės raškos	1. Mokymosi svarbos suvokimas (atskleidimas) 2. Mokymosi reikalavimų pateikimas 3. Mokymosi (išsilavinimo) normatyvų atlikimas 4. Skatinimai, išpėjantys signalai („švicsoforas“)

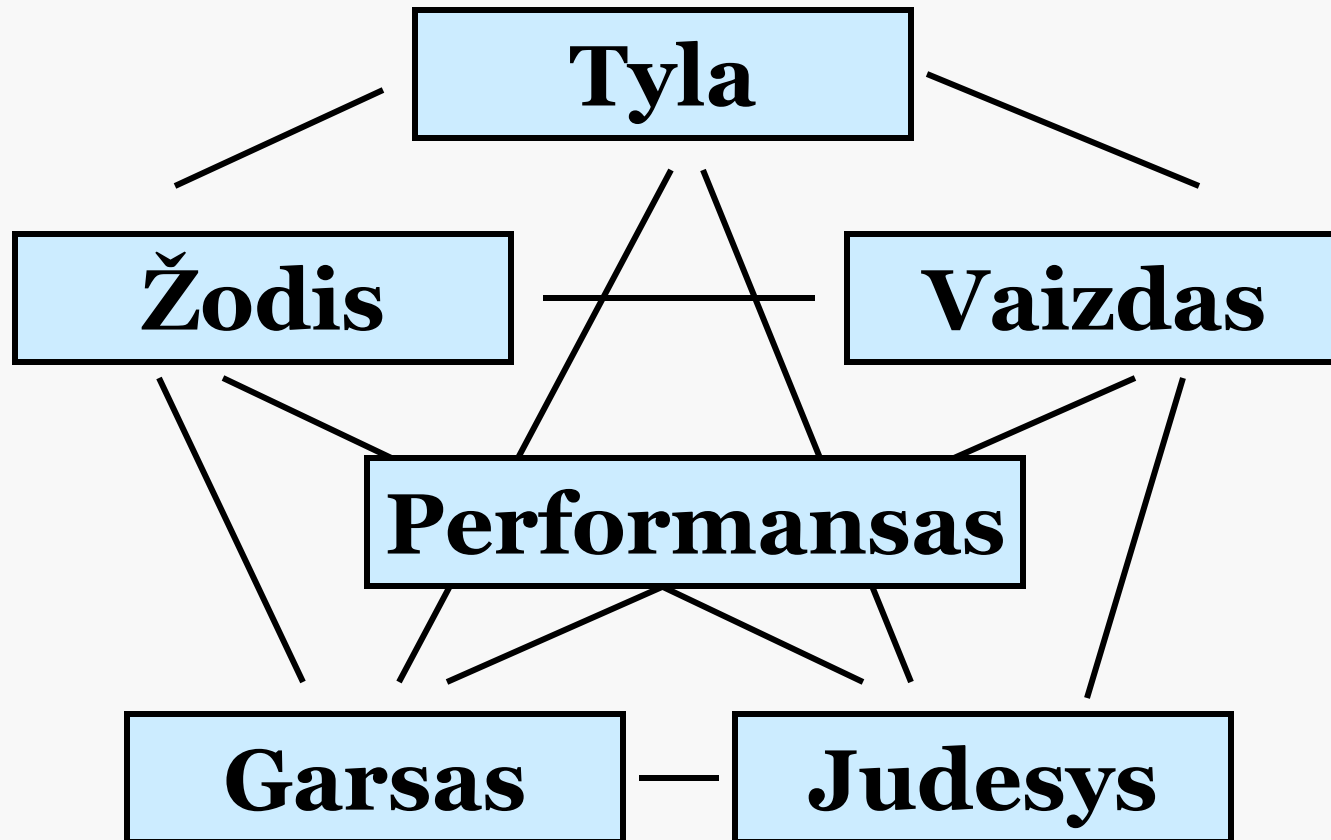
C. Mokymo(si) (savi)kontrolės metodai

1 gr. Žodiniai	2 gr. Rašytiniai	3 gr. Praktiniai
1. Individualios apklausos 2. Frontalios apklausos 3. Žodinės įskaitos 4. Programuotos apklausos 5. Žodinės savikontrolės 6. Tikrinamasis pokalbis	1. Kontroliniai rašomieji darbai 2. Įskaitos raštu 3. Egzaminai raštu 4. Programuoto mokymo raštu 5. Tarpusavio kontrolės raštu 6. Grupinės kontrolės	1. Kontroliniai praktikos darbai 2. Laboratoriniai darbai 3. Projektiniai darbai

D. Bendradarbiavimą ir kritinį mąstymą skatinantys (idėjų kūrimo ir aptarimo) metodai

1 gr. Pagal mokymosi proceso loginę struktūrą	2 gr. Pagal mokymosi proceso formą
Diskusijos Debatai Dialogo Probleminio pokalbio (pagal situaciją) Euristinis Atsakymo paieškų Situacijos analizės (video, žemėlapių, schemų) Provokacijos Sąmokslas Kampų (grupės: sutinkantys, nesutinkantys, neapsisprendę) Projektų Inszenavimas (vaidmenų atlikimas) Interviu Asociacijų Ekspertinio vertinimo Santraukos Recenzijos Tvykstelėjimo (ką aš suvokiau? ko tikiuosi iš...?) Koncentrinčių ratų (bendraujama nurodyta tema) Moderavimo Klausimų/atsakymų Alternatyvų – už/prieš: sutinku/nesutinku Euritmijos (išraiška judesiais) Sv. Ignaco (Lojolos) modelis (kontekstas – patirtis – refleksija – veiksmas – vertinimas)	“Minčių ataka” “Minčių lietus” “Minčių ežys” “Sprendinių medis” “Minčių žemėlapis” “Voratinklis” “Savokų tinklas” “Akvariumas” “Ledlaužis” “Nebaiktų sakinių”(grafiti) “Penkių minučių rašymo” “Spaudos konferencija” “Prezidentas” “Ministras” “Derybininkas”

Visi ugdymo metodai! – kas žino kitokių?

Mintys užsklandai

Mokyklinėje **geografijoje** randasi vis daugiau subjekto (sovietinė geografija buvo daugiau objektyvistinė), atitinkamai – daugiau **ekspresijos, interpretacijos, apskritai, - hermeneutikos**. Atitinkamai kyla įtampa tarp standartizuotų švietimo instrumentų ir mokytojo kūrybinės laisvės.

Vis dar vyrauja **aprašomoji (deskriptyvinė) geografija** ir mažai **interpretacinės, reikšmių, prasmių geografijos**. Anot A. Šliogerio, šiais laikais visi stengiamės tapti profesionalais, o **profesionalizmo orientyras – siauri specializacijos rėmai**. Mąstymas redukuojamas į fragmentišką **faktologiją**. Vis daugiau siekiama „suprasti“ ir „aprašyti“.

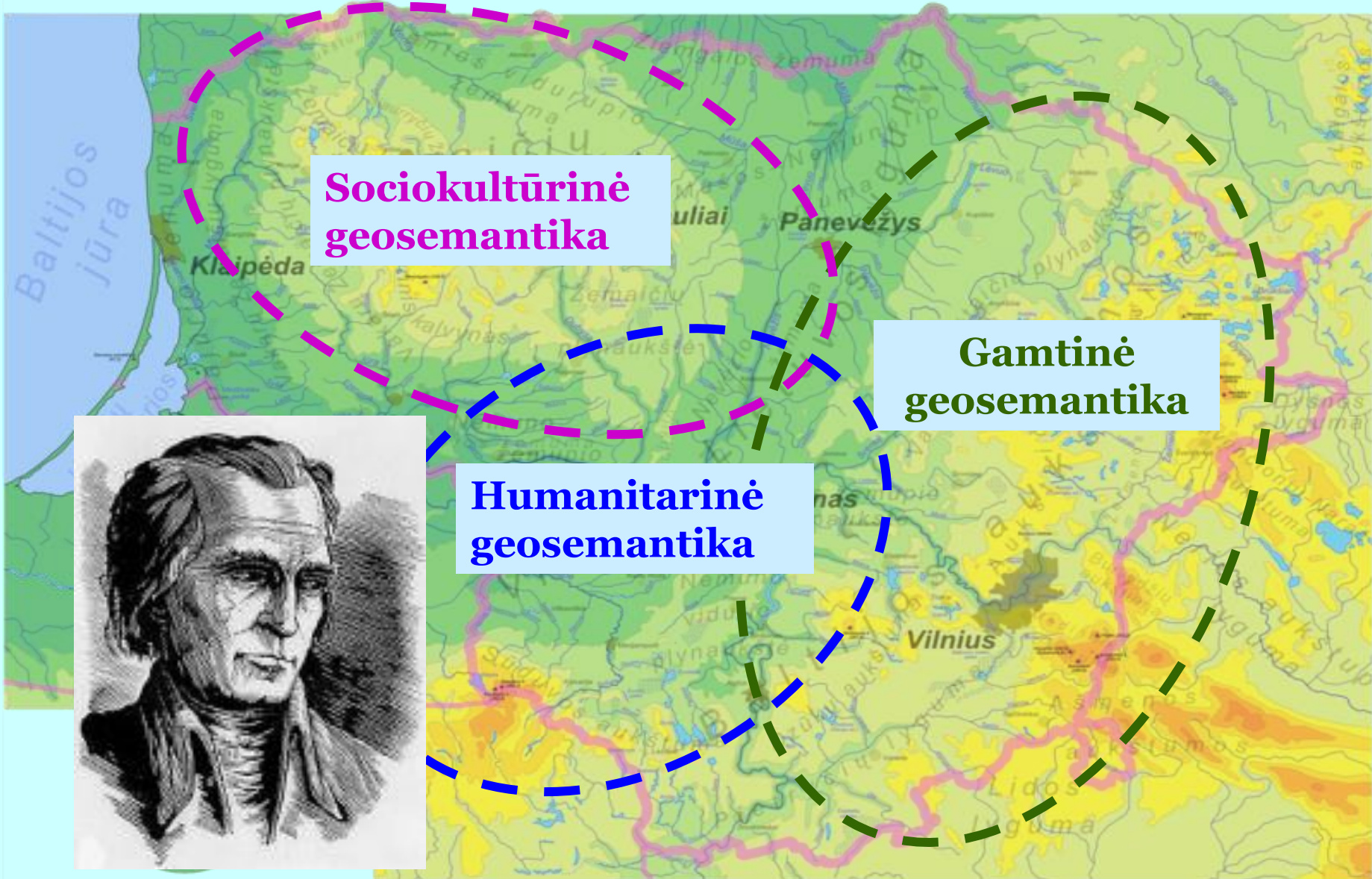
Mintys užsklandai

Privalu išlaikyti pažintinį balansą tarp visų geografijos plotinių – *vietos, teritorijos, erdvės, aplinkos, lauko* – pažinimo objektų, kurie atskleidžia vis kitas geografijos *vertes, santykius, raiškas*.

Pastebima slinktis į *netiesioginį geografinį pažinimą*, nesvarbu ar naudojamės informacijos šaltiniais, ar esame natūralioje aplinkoje. Einama *nuo vaizdumo prie vizualumo, vaizduotės, (į)vaizdijimo*. O tam reikalinga išmokti nauja – *vaizdų skaitymo ir vizualumo gramatiką*.

Tikslinga eiti nuo *vadybinių, (są)veikų edukacinių technologijų* prie *santykio pedagogikos*.

Lietuvos archetipinės geosemantinės erdvės

**AČIŪ UŽ DĖMESĮ,
GRAŽIŲ VISIEMS ŠVENČIŲ!**